

Gradualizam

Errico Malatesta

1925.

U raspravama o najboljoj taktici za približavanje ili dostizanje anarhije koje se javljaju među anarhistima – a riječ je o korisnim, dapače, neophodnim raspravama kad su nadahnute međusobnom tolerancijom i međusobnim strpljenjem i ne pretvaraju se u mrske osobne svađe – često se događa da jedni prijekornim tonom druge prozivaju gradualistima, a oni odbacuju taj naziv kao da je uvreda.

Ipak, stoji činjenica da smo u pravom smislu riječi svi gradualisti, a po samoj logici naših načela to svi i moramo biti, makar na različite načine.

Napose u politici, neke riječi neprestano mijenjaju značenje i često dobivaju neko suprotno od onog izvornog, logičnog i prirodnog.

Uzmimo riječ *possibilist*.¹ Koji bi to čovjek zdravoga razuma ozbiljno tvrdio da ište nemoguće? A ipak je u Francuskoj *possibilist* postao poseban epitet određenoga segmenta socijalističke partije koja je slijedila nekadašnjega anarhista Paula Broussea² koji je više od ostalih naginjao odustajanje od socijalizma radi trke za nemogućom suradnjom s buržujskom demokracijom.

Uzmimo riječ *oportunist*. Tko bi volio biti nepriličan i odustati od prilika koje se ukažu? A ipak je u Francuskoj *oportunist* dobio specifično značenje zagovornika Gambette³ te se i danas općenito koristi u negativnom smislu kako bi se upozorilo na osobu ili partiju bez principa i ideala, koja se vodi niskim i trenutačnim interesima.

Uzmimo riječ *transformist*. Tko će poreći da se u svijetu i životu sve razvija i transformira? Tko danas nije *transformist*? A opet je riječ poslužila da označi korumpiranu politiku lišenu ideala čija je preteča bio Talijan Depretis.⁴

Bilo bi korisno zaustaviti taj sustav korištenja riječima u smislu drugačijem od onog pravog jer je on izvor mnogih zbrka i nesporazuma. Ali tko bi u tome uspio, pogotovo kada promjenu donese interes politikanata da dobrim riječima prikriju svoje zle ciljeve?

Dakle, moglo bi biti da riječ *gradualist*, kad je primijenjena na anarhiste, zaista označava one koji s izgovorom da stvari rade postupno kako one postaju moguć, završe tako da se više uopće ne kreću ili se kreću u smjeru suprotnom onom koji vodi prema anarhiji. Tad bi trebalo odbaciti ime, ali i dalje bi bilo istinito da sve u prirodi i u životu nastupa postupno i da, i u našem slučaju, anarhija može stići samo malo po malo.

***

Anarhizam, kažem, mora nužno biti postupan.

Anarhiju možemo shvaćati kao apsolutno savršenstvo i dobro je da takva predodžba ostane uvijek prisutna u našoj svijesti kao luč ideala koja vodi naš korak. Ipak, jasno je da se taj ideal ne može doseći jednim skokom, odjednom prelazeći iz trenutačnoga pakla u priželjkivani raj.

---

¹ Od *possibilista* (*possibilità* – mogućnost).

² Paul Brousse (1844. – 1912.), francuski socijalist, vođa grupe zvane *Possibilistes* ili *Broussistes* koja je zagovarala svakodnevno političko djelovanje usmjereno na ostvarivanje ciljeva koji su mogući u danom trenutku, uz neprestanu spremnost za revoluciju u budućnosti. Grupa je nastala u sklopu Federacije socijalističkih radničkih partija Francuske (*Fédération du parti des travailleurs socialistes de France*), organizacije nadahnute Marxom koju su 1879. u Marseillesu osnovali Paul Lafargue, Jules Guesde i drugi. Possibilisti su uskoro osvojili većinu unutar Federacije, tjerajući marksiste da se odvoje i 1882. osnuju Francusku radničku partiju (*Parti ouvrier français*). Godine 1902. mala politička partija Possibilista se s drugim grupama udružila u Francusku socijalističku partiju koja se tri godine poslije pripojila Francuskoj sekciji Radničke internacionale (*Section française de l'Internationale ouvrière*).

³ Léon Gambetta (1838. – 1882.), francuski političar koji je 1870. proglasio Treću republiku.

⁴ Agostino Depretis (1813. – 1887.), talijanski političar, vođa talijanske partije Historijska ljevica (*Sinistra storica*) i premijer u više navrata između 1876. i 1887. godine.

Autoritarne partije, odnosno one koje vjeruju da je moralno i korisno silom nametnuti neko određeno društveno uređenje, mogu se nadati (što je ipak uzaludna nada!) da će, kad se domognu vlasti, snagom zakona, dekreta... i žandara moći sve trajno podrediti svojoj volji.

Ali takva nada i takvo htjenje nisu zamislivi kod anarhista koji ne žele nametnuti ništa osim poštivanja slobode i koji se u ostvarivanju svojih ideala oslanjaju na nagovor i na iskušane prednosti slobodne suradnje.

To ne znači da ja vjerujem (kao što mi je s ciljem polemike htio pripisati jedan loše informirani beskrupolozni reformistički časopis) da je za ostvarenje anarhije potrebno da su svi anarhisti. Vjerujem upravo suprotno i stoga sam revolucionar, naime vjerujem da u trenutačnim okolnostima samo manjina koja uživa posebne životne okolnosti može zamisliti anarhiju i da bi nadati se u opću preobrazbu, a da se prvo ne promijeni okolina u kojoj napreduju samo autoritet i povlastice, bilo tlapnja. Upravo zato mislim da se, čim je to moguće, odnosno čim se osvoji dovoljno slobode te u nekom prostoru postoji jezgra anarhista po broju i sposobnostima dovoljno jaka da bude sebi dovoljna i da oko sebe zrači svojim utjecajem, valja organizirati za primjenu onoliko anarhije koliko postupno postaje moguće.

Budući da ne možemo preobratiti sve ljude odjedanput i budući da se ne možemo izolirati zbog životnih nužnosti i interesa propagande, treba tražiti način da se ostvari što je više moguće anarhije među ljudima koji nisu anarhisti ili su to u raznim stupnjevima.

Problem, dakle, nije u tome treba li nastupati postupno ili ne treba, nego koji to put najbrže i najiskrenije vodi do ostvarenja naših ideala.

***

Danas u svim zemljama taj put zaprečuju povlastice prisvojene kroz dugu povijest nasilja i pogrešaka određenih klasa koje, osim intelektualne i tehničke nadmoći koje proizlaze iz tih povlastica, za obranu svojega položaja raspolazu surovom silom unajmljenom od podređenih klasa i koriste se njome kad je potrebno bez skrupula i ograničenja. Stoga je potrebna revolucija koja će uništiti stanje nasilja u kojem danas živimo i omogućiti miran razvoj prema sve većoj slobodi, većoj pravdi i većoj solidarnosti.

***

Kakva bi trebala biti taktika anarhista prije, tijekom i nakon revolucije?

Cenzura možda ne bi dozvolila da kažemo ono što bi bilo nužno učiniti prije revolucije kako bismo je pripremili i ostvarili; i, u svakom slučaju, to je tema kojom se loše baviti u prisutnosti neprijatelja. Ipak je legitimno reći da uvijek trebamo ostati ono što jesmo, propagirati i educirati što je više moguće, izbjegavati svaki dogovor s neprijateljem i biti spremni, barem u duhu, da uhvatimo svaku priliku koja se može pojaviti.

***

Tijekom revolucije?

Počnimo s time da revoluciju ne možemo izvesti sami; što se tiče pitanja materijalne snage, ne bi bilo ni poželjno da je izvedemo sami; jer ako se ne pokrenu sve duhovne sile zemlje a s njima i sve očite ili latentne težnje koje postoje u narodu, revolucija bi bila promašaj. U ne toliko izvjesnom slučaju da pobijedimo sami, našli bismo se u apsurdnoj poziciji da se nametnemo, zapovijedamo i prisiljavamo druge i time prestanemo biti anarhisti te ubijemo samu revoluciju svojom

autoritarnošću, ili da se pak *svog dostojanstva s kukavstvom odrekne*,⁵ odnosno povučemo se i dopustimo da drugi profitiraju od našega djela za vlastite ciljeve suprotne našima.

Valjalo bi, dakle, djelovati zajedno sa svim postojećim naprednim snagama, svim avangardnim partijama te privući pokretu, pobuditi i zainteresirati velike mase, dopuštajući da revolucija, koje ćemo biti jedan od čimbenika, proizvede ono što može proizvesti.

Ali nećemo zbog toga odustati od našega specifičnog cilja; naprotiv, trebat ćemo se snažno ujediniti među sobom i jasno razdvojiti od ostalih u borbi za svoj program: ukidanje političke moći i eksproprijacija kapitalista. Ako se unatoč našim naporima uspiju uspostaviti nove vlasti koje će htjeti spriječiti težnje naroda i nametnuti svoju volju, mi u tome ne bismo trebali sudjelovati niti ikad te vlasti priznati. Trebali bismo nastojati da narod odbije pružiti sredstva upravljanja – vojne i doprinose, i učiniti da vlasti ostanu slabe... sve do dana kad će ih biti moguće posve srušiti. U svakom slučaju, valja zahtijevati, makar silom, svoju punu autonomiju te pravo i sredstva da se organiziramo na svoj način i eksperimentiramo vlastitim metodama.

***

A nakon revolucije, odnosno nakon pada trenutačne vlasti i konačne pobjede pobunjenih snaga?

Tad istinski nastupa gradualizam.

Potrebno je proučavati sve praktične životne probleme: proizvodnju, razmjenu, sredstva komunikacije, odnose anarhističkih grupa i onih koje žive pod nekim autoritetom, komunističkih zajednica i onih koje žive u individualističkome uređenju, odnose grada i sela, upotrebu prirodnih sila i sirovina na korist svih, raspoređivanje industrija i uzgajanih kultura prema prirodnim obilježjima raznih zemalja, javno obrazovanje, brigu o djeci i nemoćnima, higijenske i zdravstvene servise, obranu od običnih nasilnika i onih opasnijih koji bi mogli još pokušavati ugušiti slobodu drugih na korist pojedinaca ili partija, itd. Pri svakom problemu ne valja težiti samo onim rješenjima koja se ekonomski više isplate, nego onima koja bolje odgovaraju potrebi za pravdom i slobodom te ostavljaju otvoren put budućim unapređenjima. Svakako treba dati prednost pravdi, slobodi i solidarnosti pred ekonomskim prednostima.

Ne treba se nakaniti sve uništiti vjerujući da će se stvari zatim same urediti. Današnja civilizacija plod je tisućljetne evolucije koja je na neki način riješila problem suživota milijuna ljudi često natrpanih na skućenim prostorima, kao i problem zadovoljavanja uvijek rastućih i sve složenijih potreba. Njezine su se blagodati umanjile, a za veliku masu ljudi gotovo su nestale zbog činjenice da je evolucija tekla pod pritiskom autoriteta i u interesu vladajućih; ali da se uklone autoritet i povlastice, ostale bi stečene prednosti, pobjeda čovjeka nad nepovoljnim silama prirode, nagomilano iskustvo izumrlih generacija, navike društvenosti stečene dugim suživotom i iskušanim dobrobitima međusobne podrške; bilo bi suludo, uostalom, i nemoguće, odustati od svega toga.

Dakle, moramo se boriti protiv autoriteta i povlastica, ali okoristiti se svim pogodnostima civilizacije i ne uništiti ništa što, čak i loše, zadovoljava neku ljudsku potrebu sve dok ne nađemo bolje rješenje.

Iako trebamo biti beskompromisni protiv svake prinude i svakoga kapitalističkog izrabljivanja, morat ćemo tolerirati razne društvene koncepte koji prevladavaju u ljudskim skupinama dokle god ne zadiru u slobodu i ravnopravnost svih; morat ćemo se zadovoljiti time da napredujemo postupno u mjeri u kojoj se podiže razina moralnoga razvoja ljudi i rastu materijalna i intelektualna sredstva kojima čovječanstvo raspolaže – podrazumijeva se da na tome radimo

---

⁵ Parafraza retka *Božanstvene komedije* Dantea Alighierija (Pakao, III, 60) o Celestinu V. Vidi fusnotu 7.

što je više moguće – učenjem, radom i propagandom kako bismo ubrzali razvoj prema sve višim idealima.

***

Ovdje sam više iznio probleme nego rješenja, ali vjerujem da sam jezgrovito predstavio kriterije koji nas moraju voditi u potrazi i primjeni rješenja koja će svakako biti razna i promjenjiva ovisno o okolnostima, ali koja će se uvijek morati prilagoditi, barem ako se nas pita, osnovnim načelima anarhizma: nikakvo upravljanje čovjeka drugim čovjekom, nikakvo iskorištavanje čovjeka po čovjeku.

Svim drugovima zadatak je razmišljati, učiti i pripremati se, i to promptno i intenzivno, jer vremena su „dinamična” i moramo biti spremni za ono što može uslijediti.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Errico Malatesta
Gradualizam
1925.

Pensiero e Volontà (Rim) br. 12 (1. listopada 1925.)
Prevela i uredila: Mia Gonan. Preuzeto iz: Errico Malatesta, *Ni demokrati ni diktatori*. Odabrani
spisi 1884.- 1930. DAF, Zagreb 2022.

anarhisticka-biblioteka.net